

Ирландският език: що е то?

An Ghaeilge: cad í sin?

Иван Держански

Слънчев бряг, 9 юни 2017 г.

Trá Grianmhar, an 9ú lá de Mheitheamh 2017

Келтски езици

- островни

- гойделски (Q)

- ирландски (гаелски)

- (шотландски) гаелски

- †мански (гаелски)

- британски (P)

- уелски

- †корнуелски

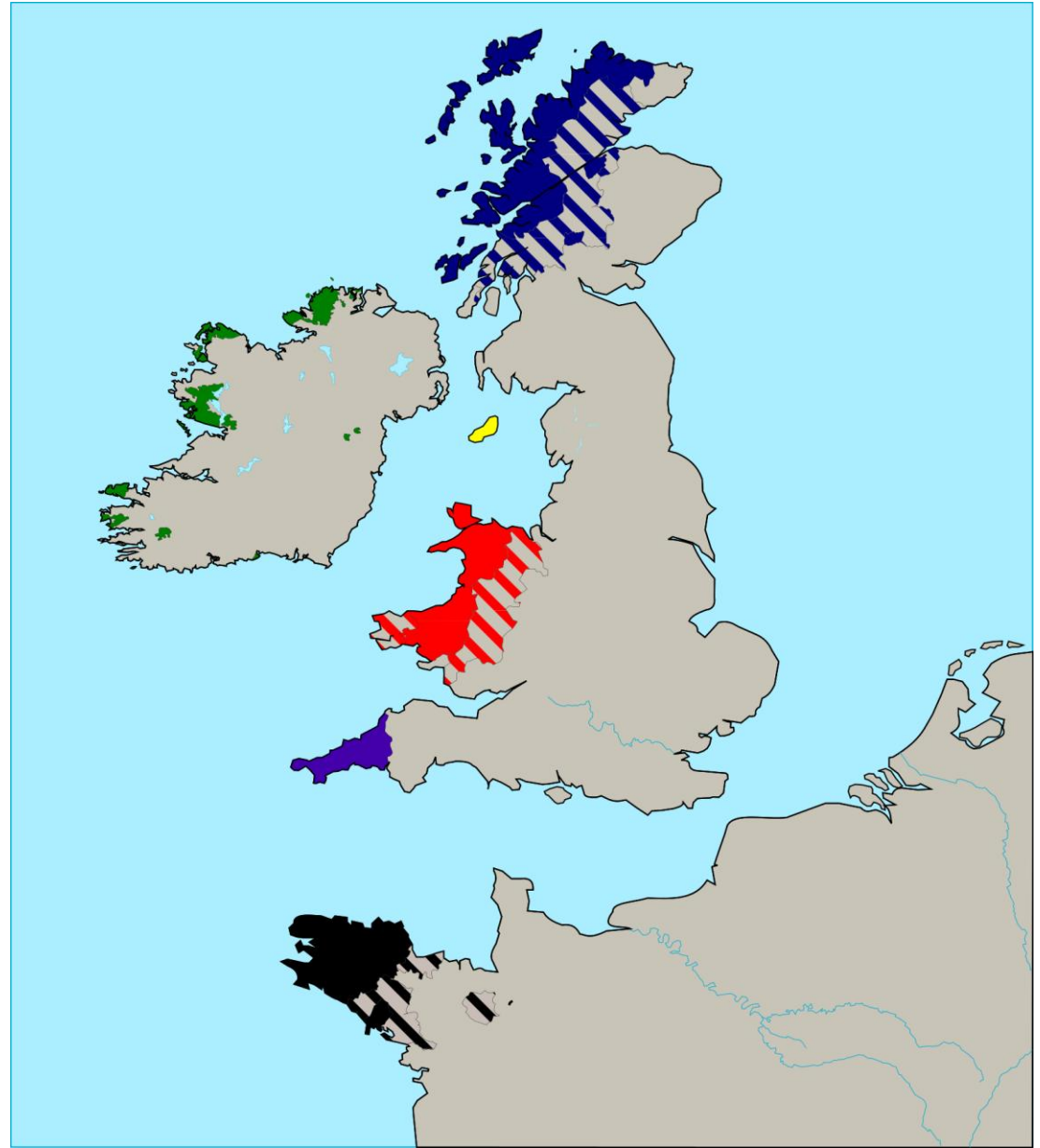
- бретонски

- †континентални

- испанокелтски: келтиберийски, галекски

- галокелтски: галски, галатски и други

Келтските езици сега

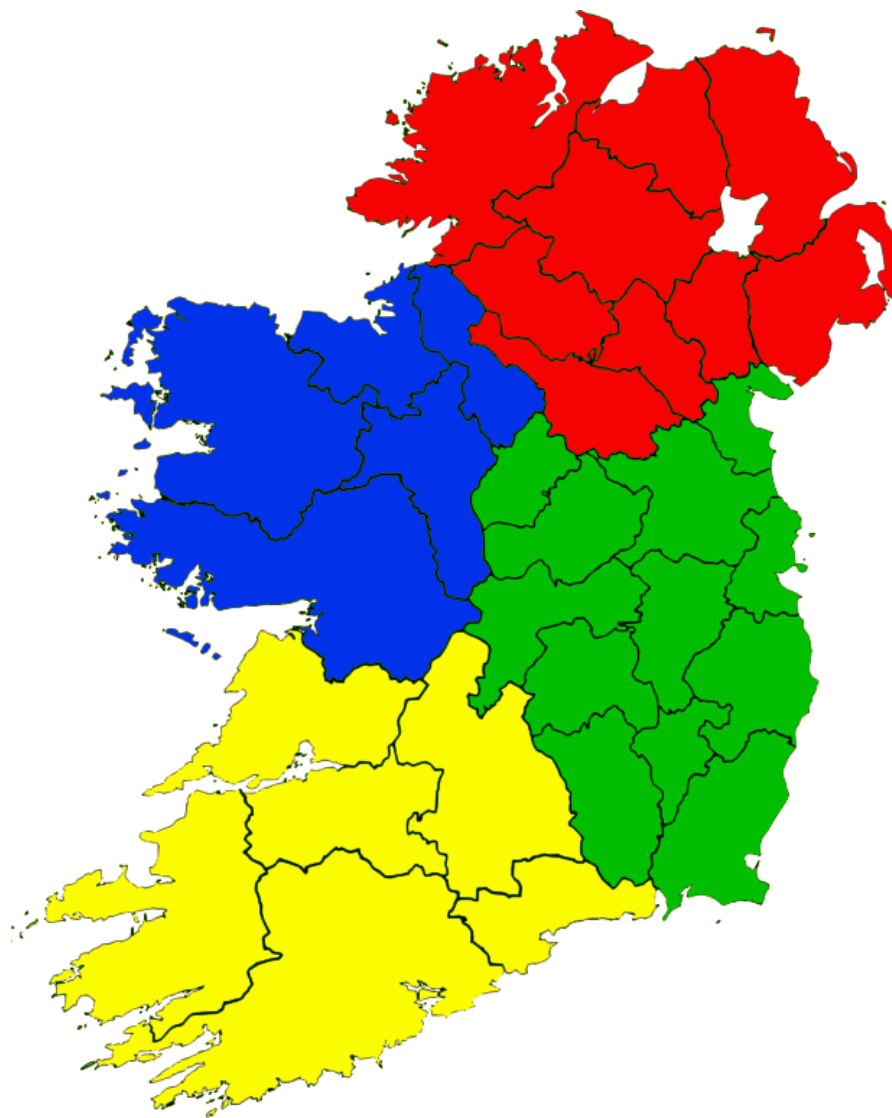

Ирландски: терминология

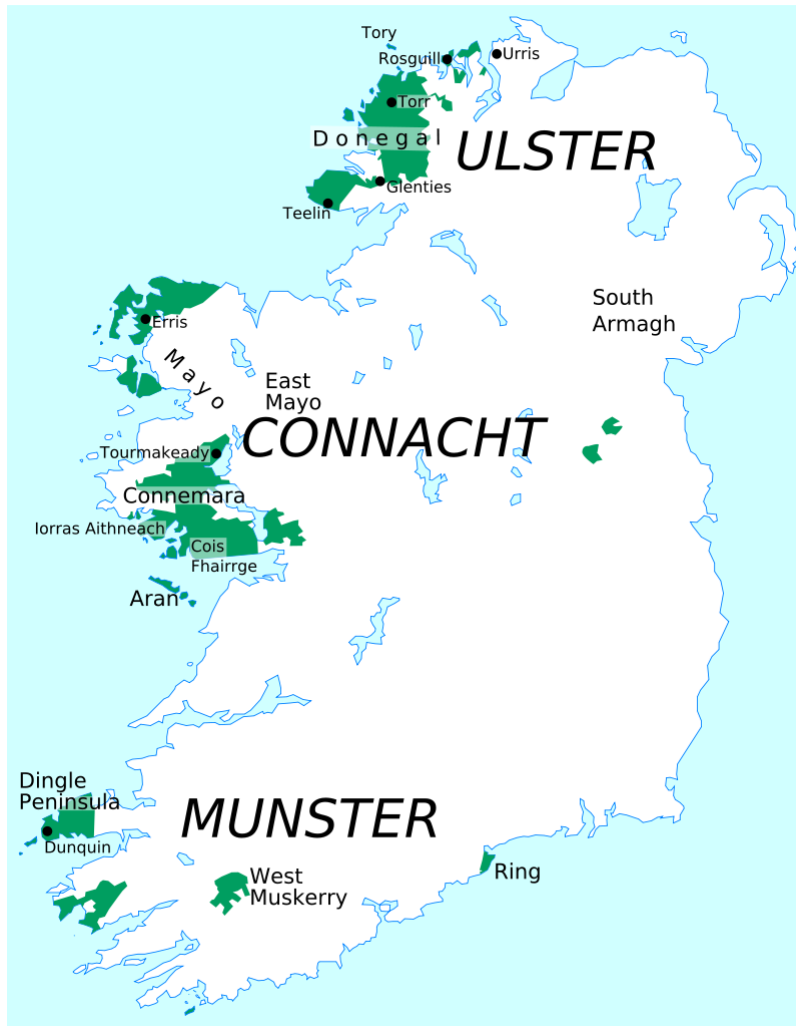
- **Gaeilge** [гè:л'гъ] *ирландски език*
- **Gaeilgeoir** [ге:л'го:р']
човек, говорещ ирландски
- **Gaeltacht** [гè:л'гъхт] *територия,
където се говори (в бита) ирландски*

Ирландия: провинции

Ulster (Uladh)	
Connacht	Leinster (Laighean)
Munster (Mumhan)	

Ирландски: говорещи

- 138 000 като Е1;

- 1 000 000 като Е2.

(Население на Република Ирландия: 4 635 400.)

- Камбро-нормандско завоевание (1169–1171).

- Големият глад (1845–1849) (*Drochshaol* 'Лош живот').

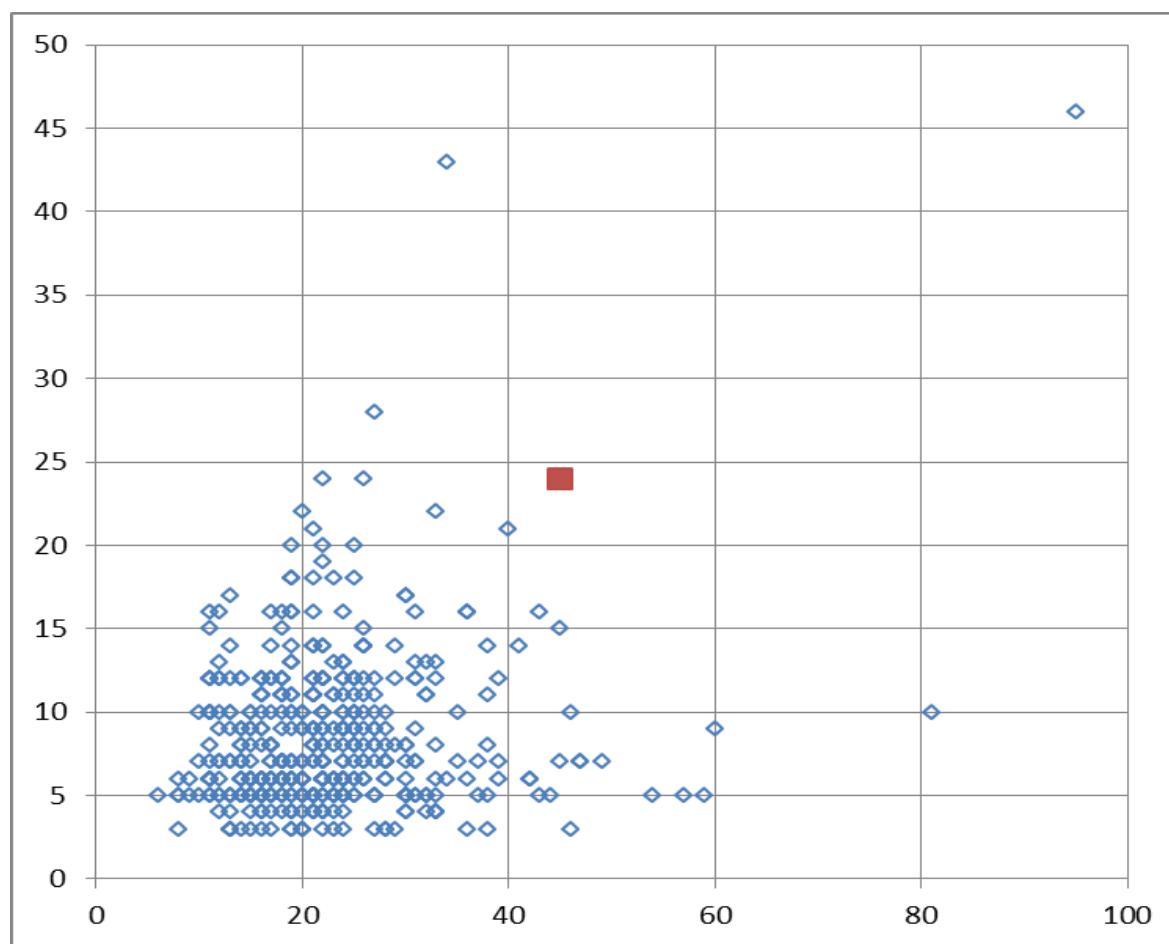
Ирландски: диалекти

- [*Ulster*] Cad é mar tá tú?
  - [*Connacht*] Cén chaoi a bhfuil tú?
  - [*Munster*] Conas taoi?
-
- [*Standard*] Conas (a)tá tú?

Звукова система

Голяма фонемна
система (69):

- 24 гласни
- 45 съгласни
  - 4–5 по ред
от 451 езика
(UPSID)

Гласни

- кратки (**a e i o u**) и дълги (**á é í ó ú**)
- „широки“ (**a á o ó u ú; ae ao**) и „тесни“ (**e é i í**)
- **ae:** [e:]
- **ao:** (Ulster, Connacht) [и:], (Munster) [e:]

Съгласни

p	п	ph	φ	bp	б
t	т	th	h	dt	д
c	к	ch	χ	gc	г
b	б	bh	B, W	mb	м
d	д	dh	γ	nd	н
g	г	gh	γ	ng	ң

f	φ	fh	—	bhf	B, W
s	с	sh	h	ts	т
m	м	mh	B, W		
n	н				
l	л				
r	р				
h	h				

Съгласни: палатализация

mac	[мак]	<i>син</i>	mic	[м'иќ]	<i>синове</i>
trá	[тра:]	<i>бряг</i>	trí	[т'р'и:]	<i>три</i>
iasc	[иъск]	<i>риба</i>	éisc	[е:шќ]	<i>риби</i>

Caol le caol agus leathan le leathan

ól!	<i>пий!</i>	bris!	<i>чупи!</i>
ólaim	<i>пия</i>	brisim	<i>чупя</i>
óladh	<i>пиене</i>	briseadh	<i>чупене</i>
ólfad	<i>ще пия</i>	brisfead	<i>ще чупя</i>
ólta	<i>изпит</i>	briste	<i>счупен</i>

- ... и в чужди думи (**gearmáiniam** *германий*);
- не в сложни думи обаче

Oilimpiad Teangeolaíochta Idirnáisiúnta

Огамично писмо

	n <i>nín</i> "ash"		q <i>ceirt</i> "apple tree"		r <i>ruis</i> "elder"		i <i>idad</i> "yew"
	s <i>sail</i> "willow"		c <i>coll</i> "hazel"		z <i>straif</i> "blackthorn"		e <i>edad</i> "aspen"
	f <i>fer</i> "fern"		t <i>tinne</i> "holly, elder"		ng <i>getal</i> "broom"		u <i>ur</i> "heath"
	l <i>luis</i> "rowan"		d <i>duir</i> "oak"		g <i>gort</i> "ivy"		o <i>onn</i> "furze"
	b <i>beithe</i> "birch"		h <i>huath</i> "whitethorn"		m <i>muinn</i> "vine"		a <i>ailm</i> "pine tree"

Огамично писмо

Ирландски шрифт

A B C D E F G H I L M N O P R S T U

a b c d e f g h i l m n o p r r r t u

á é í ó ú

ḃ ċ ò̇ ḟ ḡ ṁ ṗ ṙ ṫ

Ṫír ḡan teanḡa – tír ḡan anam.

Ирландски шрифт

Ирландски шрифт

Teaé tabhairne
An American Béar

Teaé tábhairne
An Béar Meiriceánac

Реформа на правописа (1948)

Gaedhilge	Gaeilge	
baoghal	baol	<i>опасност</i>
rádh	rá	<i>казване</i>
imthighthe	imithe	<i>отишъл (си), изгубен</i>
comhnaidhe	cónaí	<i>живееие, жилище</i>
lobhtha	lofa	<i>гнил</i>
leitriughadh oifigheamhail	litriú oifigiúil	<i>официален правопис</i>
ubhall	úll	<i>ябълка</i>

Статут

- Първи официален език и национален език на Ирландската република.
- Един от официалните езици на Европейския съюз.

Кой текст е на ирландски?

Europese Unie	Republiek Bulgarije	Paspoort
An tAontas Eorpach	Poblacht na Bulgáire	Pas
Euroopa Liit	Bulgaaria Vabariik	Pass
Unia Europejska	Republika Bułgarii	Paszport

Ċittadinanza	Data tat-twelid	Post tat-twelid
Državljanstvo	Rojstni datum	Rojstni kraj
Náisiúntacht	Dáta breithe	Áit bhreithe
Nationalitet	Födelsedatum	Födelseort

“Език с индоевропейски
речник
и семитска граматика”

Индоевропейски речник

suan	<i>сън</i>	
mí	<i>месец</i>	
lán	<i>пълен</i>	
bráthair	<i>брат</i>	монах
máthair		майка

céad	<i>сто</i>	
gnáth	<i>знат-</i>	обичай
bó	<i>говедо</i>	крава
beatha	<i>живот</i>	
uisce	<i>вода</i>	

Заемки от латински

Scríobh sagart míle leabhar.

Un sacerdote escribió mil libros.

(A priest wrote a thousand books.)

лат. *cāseus* > исп. *queso*, ирл. *cáis*, англ. *cheese*

лат. *Pascha* > исп. *Pascua*, ирл. *Cáisc* (англ. *Easter*)

лат. *planta* > ирл. *clann* > англ. *clan* > бълг. *клан*

Заемки от латински

Domhnach

Luan

Máirt

Céadaoin < *céad* + *aoine*

Déardaoin < *dé* + *idir* + *d(h)á* + *aoine*

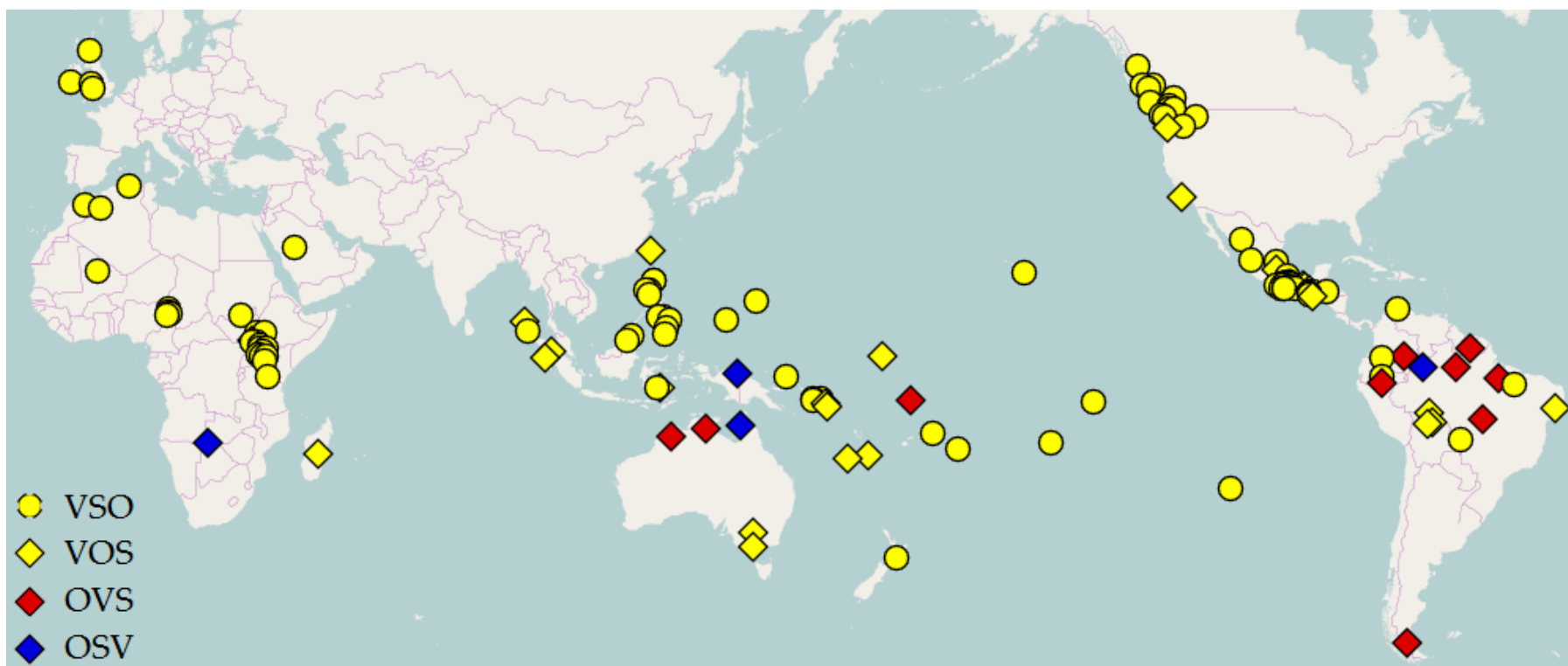
Aoine

Satharn

ЕКЗОТИЧНОСТ

- Словоред VSO (WALS 81A): 95 / 1377 езика $\approx 6,9\%$.

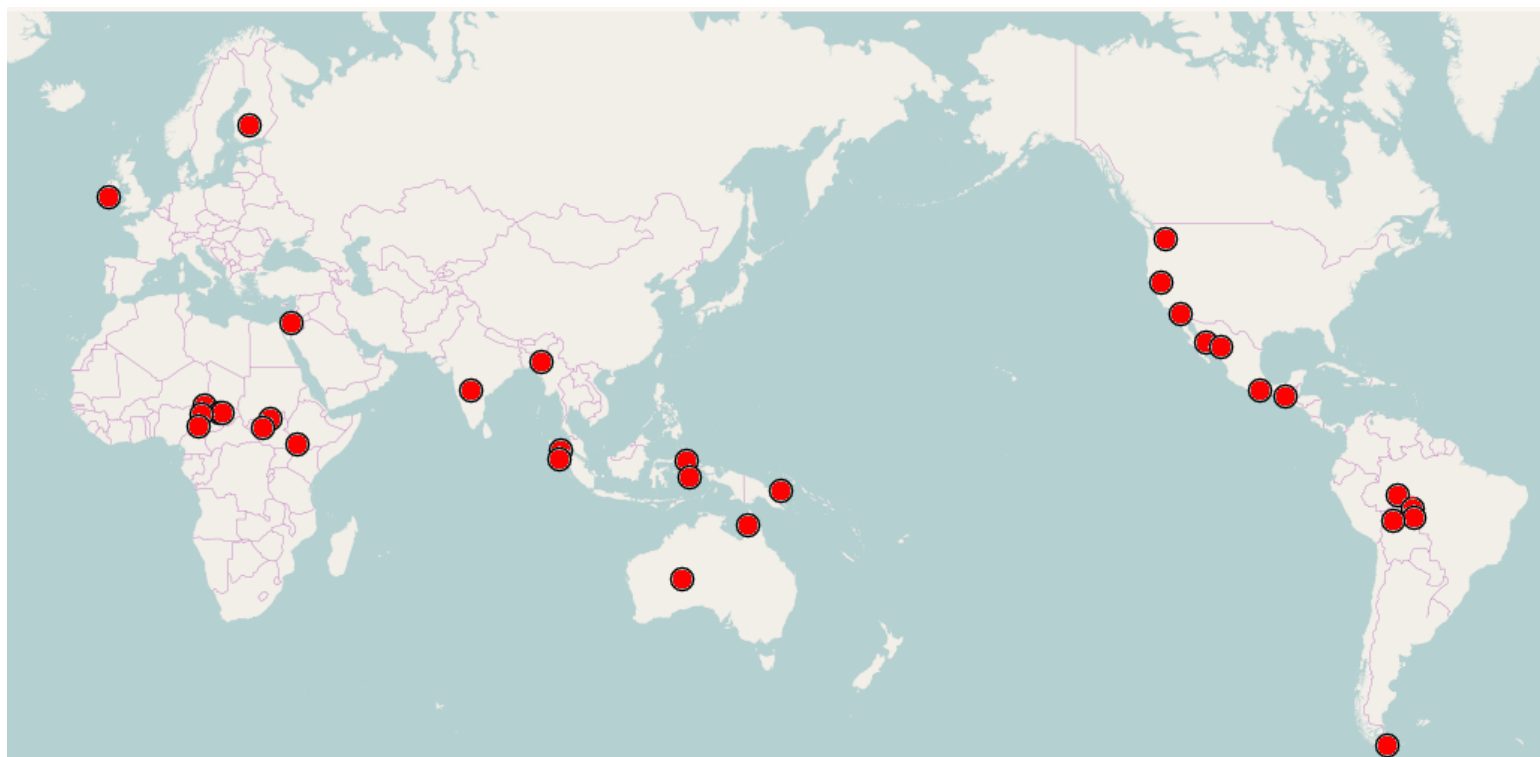
ЕКЗОТИЧНОСТ

- Смесено съгласуване с подлога:

<i>ithim</i>	ям	<i>d'ithinn</i>	ядях
<i>itheann tú</i>	ядеш	<i>d'iteá</i>	ядеше
<i>itheann sé/sí</i>	яде	<i>d'itheadh sé/sí</i>	ядеше
<i>ithimid</i>	ядем	<i>d'ithimís</i>	ядяхме
<i>itheann sibh</i>	ядете	<i>d'itheadh sibh</i>	ядяхте
<i>itheann siad</i>	ядат	<i>d'ithidís</i>	ядяха

ЕКЗОТИЧНОСТ

- Съгласуване (WALS 101A): 32 / 711 езика $\approx 4,5\%$.

ЕКЗОТИЧНОСТ

- Косвена (въпросителна/отрицателна) форма:

<i>bhí</i> 'беше'	<i>an raibh?</i>	<i>ní raibh</i>	<i>ná raibh?</i>
<i>tá</i> 'е'	<i>an bhfuil?</i>	<i>níl</i>	<i>ná fuil?</i>

- Относителна форма (Connacht):
  - *itheann an cat iasc* котката яде риба
  - *an cat a itheas iasc* котката, която яде риба

ЕКЗОТИЧНОСТ

- Много суплетивизъм:

<i>déanaim</i> 'правя'	<i>deirim</i> 'казвам'	<i>téim</i> 'отивам'
	<i>déarfad</i> 'ще кажа'	<i>rachad</i> 'ще отида'
<i>rinneas</i> 'направих'	<i>dúirt</i> 'казах'	<i>chuas</i> 'отидох'
<i>ná dearnas?</i>		<i>ná deachas?</i>
	<i>abair</i> 'кажи'	
	<i>rá</i> 'да кажа'	<i>dul</i> 'да отида'

Глаголът съм (сег. вр. *is*, мин. вр. *ba*)

- *Is dalta mé* 'Аз съм ученик'
- *Is dalta é Pól* 'Павел е ученик'
- *Is maith le Pól beoir* 'Павел обича бира'
- *Ba mhaith le Pól beoir* 'Павел би искал бира'
- *Is maith le Pól caint* 'Павел обича да приказва'
- *Is féidir le Pól caint* 'Павел може да приказва'
- *Is fearr obair ná caint*
'Работенето е по-добро от приказването'
- *Ní foláir do Phól obair* 'Павел трябва да работи'

Глаголът *bí* (сег. вр. *tá*, мин. вр. *bhí*)

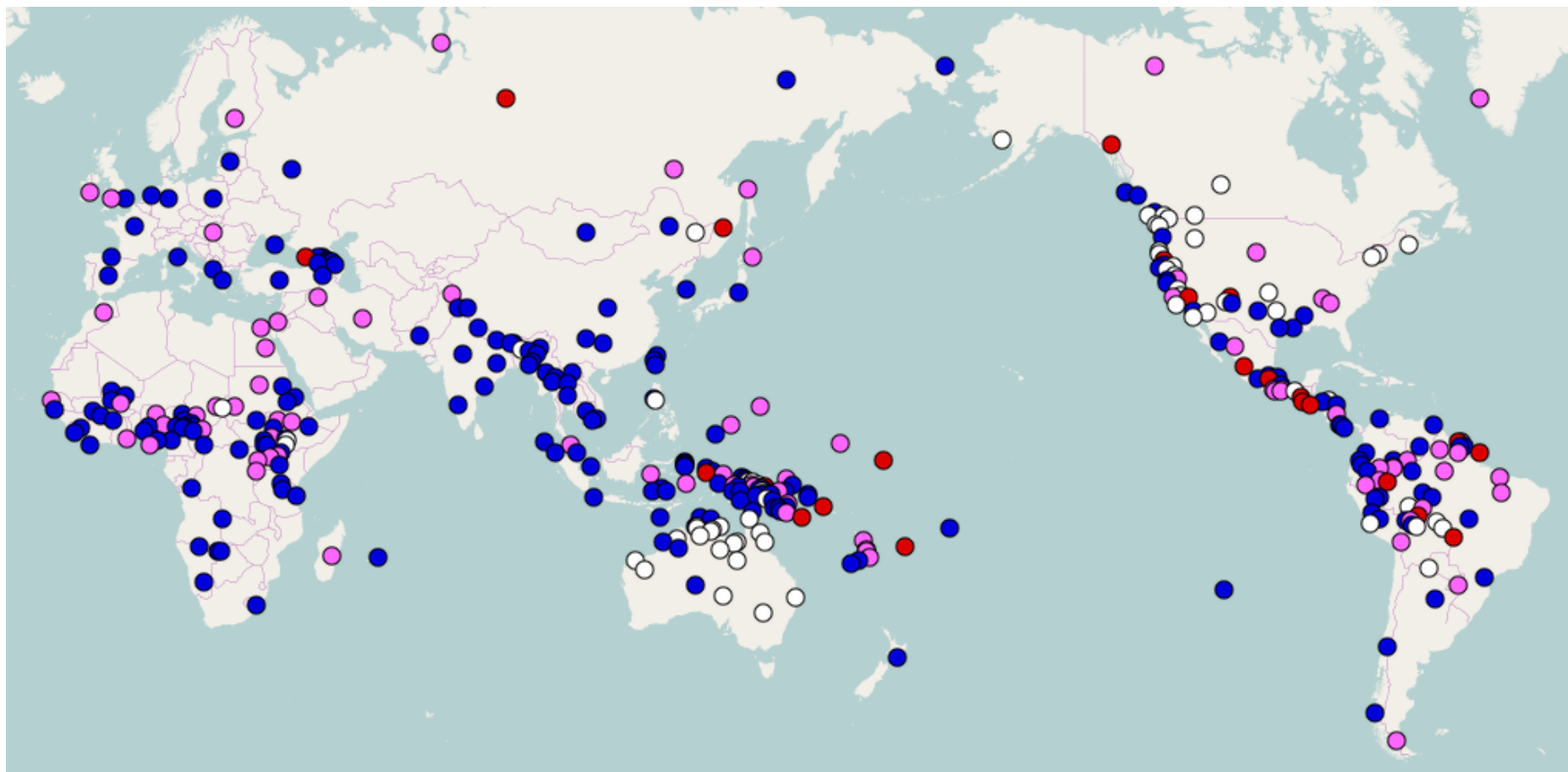
- *Tá Seán brónach* 'Иван е тъжен'
- *Tá Seán i Sasana* 'Иван е в Англия'
- *Tá Seán i ngrá le Síle* 'Иван е влюбен в Юлия'
- *Tá Seán gan airgead* 'Иван е без пари'
- *Tá Seán as obair* 'Иван е без работа'
- *Tá Seán ag obair* 'Иван работи (is working)'
- *Tá 32 leathanach sa phas seo*

Глаголът *bí* (сег. вр. *tá*, мин. вр. *bhí*)

- *Tá cat ag Pádraig* 'Патрик има котка'
- *Tá Béarla ag Pádraig* 'Патрик знае английски'
- *Tá cat ó Phádraig* 'Патрик иска котка'
- *Tá brón ar Phádraig* 'Патрик е тъжен'
- *Tá tinneas ar Phádraig* 'Патрик е болен'
- *Tá ar Phádraig obair* 'Патрик трябва да работи'
- *Tá faoi Phádraig obair* 'Патрик смята да работи'

Спрегаеми предлози (WALS 48A)

Комплекси от предлог + местоимение

do + tú = duit

- *Dia duit* ‘Бог на_тебе’ (= здравей’)
  - *Dia 's Muire duit* ‘Бог и Мария на_тебе’
  - *Dia 's Muire duit agus Pádraig*
‘Бог и Мария на_тебе и Патрик’
- *Cad is ainm duit?* ‘Какво е име на_тебе?’
(= Как се казваш?)

Комплекси от предлог + местоимение

le + tú = leat   ag + tú = agat   roimh + tú = romhat

- *go n-éirí an bóthar leat* 'да се вдига пътят с_тебе'
(='на добър час')
- *go raibh maith agat* 'да беше добро у_тебе'
(='да имаш добро = благодаря')
- *tá fáilte romhat* 'има прием пред_тебе'
(='добре дошъл ≡ няма за какво')

Do raib̃ maith̃ aghaib̃ as bhur n-air̃o!
Do n-éirí lib̃!

Go raibh maith aghaibh as bhur n-aird!
Go n-éirí libh!